

Hallituksen esitys: Asiakkaan valinnanvapaus sosiaali- ja terveyspalveluissa

Sote-uudistuksen tavoitteena on varmistaa ihmisille yhdenvertaiset ja nykyaikaiset sosiaali- ja terveyspalvelut järkevillä kustannuksilla. Osana uudistusta lisätään asiakkaiden valinnanvapautta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Sitä varten on tarkoitus säätää valinnanvapauslaki. Hallitus antoi lakiesityksen eduskunnalle 8. maaliskuuta 2018.

Lain tavoitteena on, että valinnanvapaus nopeuttaa palveluun pääsyä ja parantaa palvelujen laatua. Asiakas voi valita aiempaa monipuolisemmin omaan tilanteeseensa sopivan palveluntarjoajan. Tarkoituksena on vahvistaa erityisesti asiakasta lähellä olevia sosiaali- ja terveyskeskusten ja hammashoitoloiden palveluja (perustason palvelut). Myös erikoislääkärien palveluja ja sosiaalihuollon neuvontaa tuodaan sote-keskuksiin. Käyttöön otetaan myös asiakassetelit ja henkilökohtainen budjetti.

Valinnanvapaus laajenisi vaiheittain vuosina 2020–2022. Joissain maakunnissa laajempaa valinnanvapautta kokeillaan pilottihankkeissa jo aiemminkin.

Voit valita sote-keskuksen ja hammashoitolan

- Valinnanvapauslain mukaan voit valita sosiaali- ja terveyskeskuksen ja hammashoitolan. Tällöin voit valita maakunnan, yrityksen tai järjestön tarjoaman palvelun. Asiakasmaksu on kaikissa sama.
- Uudenlaiset sote-keskukset aloittavat 1.1.2021. Joillain alueilla toimintaa kokeillaan jo aikaisemminkin. Sote-keskuksesta saat hoitajan ja lääkärin palveluja sekä sosiaalipalvelujen neuvontaa. Lisäksi tarjotaan erikoislääkärien palveluja vähintään kahdelta erikoisalalta.
- Valinnanvapauslain mukaan vuoden 2022 alussa voisit valita julkisen tai yksityisen hammashoitolan. Perustutkimusten ja hoidon lisäksi hammashoitolasta saa hammasproteettisia korjauksia.
- Sote-keskukset ja hammashoitolat voivat halutessaan tarjota maakunnan kustantaman palvelun lisäksi muita maksullisia lisäpalveluja. Nämä asiakas maksaa itse kokonaan.
- Kaksikielisessä kunnassa sote-keskusten ja hammashoitoloiden on palveltava suomeksi ja ruotsiksi, jollei maakunta ole antanut erikseen lupaa poiketa velvoitteesta.
- Voit valita sote-keskuksen ja hammashoitolan koko Suomen alueelta. Valinta tehdään listautumalla itselle sopivan sote-keskuksen tai hammashoitolan asiakkaaksi valtakunnallisessa verkkopalvelussa tai muutoin kirjallisesti. Maakunta ohjeistaa asukkaitaan tarkemmin, miten ja milloin listaudutaan asiakkaaksi.

- Mitä tahansa lääkäriasemaa tai hammashoitolaa ei voi valita. Palveluntuottajan pitää olla tuottajarekisterissä ja jonkin maakunnan hyväksymä. Se tarkoittaa, että tuottaja täyttää maakunnan ehdot ja tarjoaa sovitut palvelut.
- Tarvittaessa saat apua valinnan tekemiseen. Sinun ei kuitenkaan ole pakko valita sote-keskusta tai hammashoitolaa. Tällöin jatkat nykyisen tai maakunnan osoittaman muun sote-keskuksen asiakkaana vuoteen 2023 saakka ja hammashoitolan asiakkaana vuoteen 2024 saakka. Sen jälkeen maakunta listaa sinut sellaisen sote-keskuksen ja hammashoitolan asiakkaaksi, joka on asuinpaikkasi perusteella parhaiten saavutettavissa. Senkin jälkeen voit vaihtaa halutessasi palveluntarjoajaa.
- Viisitoista vuotta täyttänyt alaikäinen voi itse valita sote-keskuksen ja hammashoitolan. Nuoremmille valinnan tekee huoltaja. Asiakas ei aina itse kykene valitsemaan palvelun tuottajaa esimerkiksi muistisairauden takia. Tällöin asiakkaan tahtoa selvitetään yhdessä asiakkaan omaisen tai muun laillisen edustajan kanssa.
- Voit vaihtaa palveluntuottajaa aikaisintaan puolen vuoden päästä edellisestä valinnasta. Jos valitsemallasi palveluntuottajalla on useita toimipisteitä eri paikkakunnilla, voit tarvittaessa asioida niistä missä tahansa koko maassa.
- Jos olet keuleet väliaikaisesti toisella paikkakunnalla työn, opiskelun tai vapaa-ajan vieton vuoksi, voit käydä toisen palveluntuottajan sote-keskuksessa tai hammashoitolassa, jollei paikkakunnalla ole valitsemasi palveluntuottajan toimipistettä. Sitä varten pitää tehdä maakunnalle ilmoitus valtakunnallisessa verkkopalvelussa tai muutoin kirjallisesti.
- Sote-keskuksessa tai hammashoitolassa voidaan todeta, että tarvittavat muutakin kuin heidän tarjoamiaan palveluja. Nämä muut palvelut saat maakunnan palveluyksiköstä, kuten esimerkiksi sosiaaliasemalta, mielenterveys- ja päihdepalvelujen yksiköstä tai sairaalasta.

Muut sosiaali- ja terveyspalvelut saat maakunnan palveluyksiköstä

- Maakunnan liikelaitoksen palveluyksiköt tuottavat ne sosiaali- ja terveyspalvelut, jotka eivät kuulu sote-keskuksille ja hammashoitoloille. Voit ottaa suoraan yhteyttä maakunnan liikelaitoksen yksikköön, kuten neuvolaan tai sosiaali-asehalle. Poikkeuksena on kiireetön sairaalahoito. Sitä varten tarvitaan lääkärin lähete.
- Asiakkaan valinnanvapaus koskee myös näitä maakunnan tuottamia palveluja. Voit valita koko maan alueelta maakunnan liikelaitoksen. Näin ollen voit halutessasi siirtyä toisen maakunnan asiakkaaksi. Lisäksi voit valita palveluissa palveluyksikön, kuten esimerkiksi haluamasi neuvolan tai sosiaaliaseman tai vaikkapa sairaalan, jossa sinulle tehdään kiireetön leikkaus. Lähetteen laativa lääkäri opastaa sinua hoitopaikan valinnassa.
- Maakunnan liikelaitosta voi vaihtaa kuuden kuukauden välein. Vaihtaa voi aiemminkin, jos muuttaa toiseen maakuntaan tai työskentelee tilapäisesti toisella paikkakunnalla.
- Valinnanvapaus ei kuitenkaan koske lastensuojelua, kouluterveydenhuoltoa eikä opiskeluterveydenhuoltoa.
- Jos et itse halua valita palveluyksikköä, maakunta osoittaa sen sinulle.
- Maakunnan liikelaitos hoitaa julkista valtaa sisältävät viranomaistehtävät ja tekee viranomaispäätöksiä.

Voit saada asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin

- Maakunnan palveluissa arvioidaan tilanteesi ja sinulle tehdään tarvittaessa asiakassuunnitelma. Se voidaan tehdä esimerkiksi silloin, jos tarvitset useita tai toistuvia palveluita. Asiakassuunnitelman perusteella saat palveluja suoraan maakunnan palveluyksiköstä tai voit saada asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetin. Niillä voit hankkia tarvitsemasi palvelut yksityiseltä tuottajalta.
- Asiakaseteleitä voit käyttää muiden palveluntuottajien tarjoamiin yksittäisiin toimenpiteisiin. Esimerkiksi voit saada asiakassetelin fysioterapiaan tai kotihoidon palveluja varten. Palvelua ei kuitenkaan voi hankkia mistä tahansa. Sinun pitää valita palveluntuottaja, joka on maakunnan hyväksymä. Näin varmistetaan palvelun laatu.
- Henkilökohtaisen budjetin voi saada vammaisen tai iäkäs ihminen. Edellytyksenä on, että tarvitset jatkuvasti laaja-alaista apua ja pystyt itse tai tuettuna suunnittelemaan ja valitsemaan palveluntuottajan ja palvelujen sisällön. Tällöin sinulle tehdään asiakassuunnitelma, ja voit itse päättää, keneltä hankit suunnitelman mukaiset palvelut. Näin saat yksilölliseen tilanteeseesi sopivia palveluja.
- Maakunta maksaa suoraan palveluntuottajalle asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin mukaiset korvaukset. Asiakkaan tilille ei siis siirry rahaa.
- Sinulla on mahdollisuus kieltäytyä vastaanottamasta tarjottua asiakasseteliä tai henkilökohtaista budjettia. Tällöin maakunnan on huolehdittava sosiaali- ja terveystalvespalvelujesi tuottamisesta muulla tavoin.
- Verkkopalvelut, asiakasneuvojat ja palveluohjaajat opastavat ja antavat tukea sinulle sopivien tuottajien valinnassa. Sosiaalipalvelujen asiakkaalle voidaan nimetä omatyöntekijä.

Kiireellinen hoito sujuu kuten nykyisinkin

- Hätätilanteessa voi soittaa hätänumeroon 112. Hätätilanteessa on oikeus mennä mihin tahansa lähimpään päivystykseen.
- Kiireellistä hoitoa ja ensiapua saa päivystyksistä ja sairaaloista kuten nykyisinkin.
- Jatkossa suurten sairaaloiden yhteydessä toimii myös sosiaalipäivystys, joka auttaa äkillisissä kriiseissä. Sosiaalipäivystyksen sekä poliisin tavoittaa numerosta 112.

Työterveyshuolto ja yksityiset sosiaali- ja terveystalvespalvelut

- Työssäkäyvät ihmiset asioivat jatkossakin nykyiseen tapaan työterveyshuollossa tai sote-keskuksessa. Samoin on edelleen yksityisiä sosiaali- ja terveystalvespalveluja, jotka asiakas maksaa itse esimerkiksi yksityisellä sairausvakuutuksella. Valinnanvapauden ulkopuolella olevista yksityisistä terveystalvespalveluista ei enää makseta sairausvakuutuskorvausta siirtymäjän jälkeen.

Saat paremmin tietoja palvelujen laadusta ja odotusajoista

- Maakunta tiedottaa asukkaiden oikeuksista ja etuuksista sekä neuvoo ja tukee sosiaali- ja terveystalvespalvelujen käytössä. Maakunta vastaa siitä, että asukkailla on saatavissa riittävä tieto valintojen tekemiseen sosiaali- ja terveystalvespalveluissa.

- Maakunta ylläpitää verkkopalvelussa tietoa sote-keskuksista ja hammashoitoloista sekä asiakassetelipalvelujen tuottajista. Verkkopalvelussa kerrotaan myös palvelujen saatavuudesta ja laadusta.
- Sote-keskuksen ja hammashoitolan on otettava vastaan kaikki uudet asiakkaat ja kerrottava netissä ajantasaisesti palveluistaan ja mitkä ovat tosiasialliset odotusajat.
- Myös asiakassetelipalvelujen tuottajan on ilmoitettava internetissä ajantasaiset tiedot palveluista sekä palveluihin pääsyn odotusajat.
- Verkkopalvelujen tiedot pitää antaa asiakkaalle pyydettyäessä suullisesti tai kirjallisesti.
- Ohjauksessa ja neuvonnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota asiakkaisiin, jotka tarvitsevat laaja-alaisesti yhteen sovitettavia palveluja tai ovat erityisen tuen tarpeessa.
- Sote-keskuksen ja hammashoidon tuottajien ja asiakassetelipalvelun tuottajien on vuosittain annettava tiedot muun muassa tuloistaan, maksamistaan veroista ja verotuspaikasta, voitoista ja tappioista, johdon palkoista ja palkkioista sekä yhteiskuntavastuun toteuttamisesta.
- Palveluntuottajia koskee muun muassa julkisuuslaki ja hallintolaki. Julkisuuslain mukaan viranomaisen asiakirjat ovat julkisia, jollei laissa erikseen toisin säädetä.

Maakunta vastaa sosiaali- ja terveystalvelujen toimivuudesta

- 1.1.2020 alkaen maakunta vastaa julkisesti rahoitetuista sote-palveluista alueellaan. Maakunta saa rahoituksen valtiolta, mutta päättää itsenäisesti rahan käytöstä.
- Maakunta vastaa siitä, että asukkaat saavat tarvitsemansa palvelut, ja että eri tuottajien palvelut ovat sujuvasti ja tehokkaasti yhteen toimiva kokonaisuus. Maakunta maksaa palveluntuottajille korvauksen asukkaille annetuista palveluista.
- Maakunta ja valvontaviranomainen valvovat palveluntuottajien toimintaa. Asiakkaalla on oikeus tehdä kokemastaan epäkohdasta muistutus palveluntuottajalle tai kantelu valvontaviranomaiselle, tai viedä asia maakunnan käsiteltäväksi.

Valinnanvapauslaki voimaan 1.1.2020

Eduskunta päättää valinnanvapauslain hyväksymisestä kesäkuussa 2018. Tarkoitus on, että maakunnat alkavat järjestää julkiset sosiaali- ja terveystalvelut vuoden 2020 alusta. Syksystä 2019 alkaen asiakas voi valita maakunnan liikelaitoksen eli käytännössä maakunnan, jonka palveluissa asioi. Viimeistään 1.7.2020 maakunta ottaisi käyttöön asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetin. Sote-keskukset aloittaisivat toimintansa viimeistään 1.1.2021 ja hammashoitolat 1.1.2022. Koska valmistelu on edennyt eri maakunnissa eri tahtiin, valinnanvapaus laajenee joissain maakunnissa jo vuosina 2018-2021 sosiaali- ja terveystalvelukeskuksia ja suunhoitoa koskevinä pilotteina. Asiakassetelin ja henkilökohtaisen budjetoinnin pilotteja toteutetaan vuosina 2018-2019.

Lisätietoa:

yllyjohtaja Kirsi Varhila, p. 0295 163 338, hallitusneuvos Pirjo Kainulainen, p. 0295 163092, hallitussihteeri Maria Porko, p. 0295 163417

